

7

Recenzja książki

„Polak w świecie finansów”

dr hab. Dominiki Maison,
prof. UW

AGATA GĄSIOROWSKA

Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej

Wydział Zamiejscowy we Wrocławiu

agasiorska@swps.edu.pl

Książka „Polak w świecie finansów” profesor Dominiki Maison to wyjątkowa pozycja na polskim rynku wydawniczym. Autorka zawarła w niej finansowy portret Polaków oparty o analizę badań dotyczących naszej wiedzy finansowej, postaw i zachowań względem korzystania z usług bankowych, oszczędzania, inwestowania czy zarządzania domowym budżetem. Co istotne, badania te miały zarówno charakter ilościowy, jak i jakościowy: Autorka opiera się na wynikach sondaży przeprowadzonych na reprezentatywnych próbach Polaków w latach 2009-2011, a także na danych z wywiadów grupowych, które pozwoliły na lepsze zrozumienie wyników ilościowych.

Jak pisze sama Autorka, celem jej książki było bliższe przyjrzenie się psychologicznym i społecznym czynnikom wyjaśniającym zachowania ekonomiczne, czy też determinującym nasz stosunek do finansów i instytucji finansowych. Autorka w swoich badaniach wykazuje przede wszystkim że to, jak kupujemy, wydajemy, ubezpieczamy się czy oszczędzamy zależy nie tylko od stanu naszego portfela, jak powszechnie przyjęło się uważać, ale także od zmiennych psychologicznych i społecznych, takich jak ogólne podejście do życia, poziom optymizmu, poczucie kontroli nad własnym losem, postawy wobec pieniędzy czy stosunek do instytucji finansowych.

Książka składa się z ośmiu rozdziałów: siedem z nich opisuje różne aspekty zachowań ekonomicznych, a rozdział ósmy stanowi swego rodzaju przekrojowe podsumowanie całości.

Rozdział pierwszy skupia się na poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie, co powoduje, że jedni ludzie są zadowoleni ze swoich finansów, a inni nie, pomimo tego, że mają tyle samo pieniędzy do dyspozycji. Pytanie to jest o tyle istotne, że – jak wskazuje Autorka – subiektywna ocena swoich finansów okazuje się lepszym predyktorem dobrego funkcjonowania w różnych obszarach zachowań ekonomicznych, niż ich obiektywne

poziom, i to właśnie ona, a nie poziom dochodu, wiąże się z poczuciem szczęścia czy też, inaczej mówiąc, dobrostanem psychicznym. Prof. Maison postuluje wręcz, że może to nie bogactwo sprzyja szczęściu, ale odwrotnie – poczucie zadowolenia z życia sprzyja bogaceniu się.

Następne cztery rozdziały poświęcono temu, co ludzie robią ze swoimi pieniędzmi: jak je wydają, gdzie i jak przechowują, czy oszczędzają i inwestują, oraz czy podejmują takie działania finansowe jak ubezpieczanie się i zabezpieczenie na poczet przyszłej emerytury. Co bardzo ważne, ta część książki zawiera nie tylko badania przeprowadzone przez Autorkę, ale prezentuje przegląd polskich i zagranicznych badań oraz teorii na poszczególne tematy. W rozdziale drugim Dominika Maison pokazuje, że skłonność do wydawania pieniędzy czy też przeciwnie, do ograniczania wydatków, może wynikać nie tylko z niskich zasobów finansowych, ale jest także konsekwencją uwarunkowań psychologicznych, a przede wszystkim wiąże się ze wspomnianą już subiektywną oceną własnych finansów. W trzecim rozdziale z kolei Autorka próbuje odpowiedzieć na pytanie, dlaczego dołąd nie wszyscy w Polsce mają konto bankowe, i dlaczego ciągle większość Polaków woli płacić gotówką i boi się kart płatniczych czy też kredytowych. W tym rozdziale oprócz „suchych” danych ilościowych Autorka cytuje także wypowiedzi uczestników badań jakościowych, które dają dobry wgląd w rozumienie (a raczej – nie zrozumienie) świata obrotu bezgotówkowego przez niektórych Polaków.

Czwarty rozdział książki „Polak w świecie finansów” porusza problematykę oszczędzania i inwestowania. Wnioski z wyników zaprezentowanych w tym rozdziale są dość smutne: tylko około 30% Polaków deklaruje, że ma jakiegokolwiek oszczędności, a jeśli ktoś już faktycznie ma jakieś odłożone środki, to są one najczęściej przechowywane na koncie bieżącym lub po prostu w domu, w przysłowiowej

„skarpecie”. Inwestycje we wszelkiego rodzaju instrumenty finansowe jako miejsce przechowywania oszczędności wskazało mniej niż 2% wszystkich badanych. Nie można jednak wyciągać wniosków, że Polacy nie oszczędzają, bo nie mają z czego: co prawda wysokość oszczędności faktycznie wiązała się z dochodem badanych, jednak gotowość do oszczędzania, a więc skłonność do odkładania pieniędzy zależała już od czynników psychologicznych, takich jak przekonanie o możliwości kontrolowania swojego życia, subiektywna ocena własnych finansów czy zadowolenie z życia. Podobnie badania przedstawione w rozdziale piątym pokazują, że to, czy ktoś podejmuje decyzje finansowe o charakterze profilaktycznym, takie jak ubezpieczanie się czy też odkładanie na emeryturę, zależy w mniejszym stopniu od jego zasobów, a w większym – od takich cech psychologicznych jak np. przyjmowana perspektywa czasowa, czy też od przekonania, że to państwo jest odpowiedzialne za sytuację finansową emerytów.

Kolejna część prezentowanej książki odnosi się do szeroko rozumianej wiedzy ekonomicznej i rozumienia świata finansów. W rozdziale szóstym dowiadujemy się, jak Polacy postrzegają kwestię sprawiedliwości systemów podatkowych oraz zależności między preferowanym systemem, wysokością płaconych podatków i oczekiwaniami wobec państwa. Wnioski, które płyną z tego rozdziału są spójne z wnioskami z rozdziału siódmego: nasza wiedza ekonomiczna jest bardzo mała, zarówno jeśli chodzi o jej subiektywny poziom, jak i obiektywne wyniki w „sprawdzianie” wiedzy finansowej. Co dziesiąty badany Polak nie był w stanie odpowiedzieć poprawnie na żadne z 20 zadanych pytań, nawet gdy dotyczyły one spraw pozornie tak banalnych, jak tego, gdzie można zaciągnąć kredyt czy co oznacza oprocentowanie lokaty. Niestety, Polacy nie tylko nie mają wiedzy ekonomicznej, ale i nie chcą jej mieć, gdyż oceniają ją jako nieciekawą i mało przydatną.

Ostatni rozdział książki „Polak w świecie finansów” podsumowuje wszystkie zawarte w niej informacje, prezentując sześć segmentów Polaków, wyróżnionych na podstawie analizowanych wcześniej wymiarów. Jak komentuje Autorka, segmentacja ta pokazuje, że nie można mówić o „typowym” czy „statystycznym” Polaku w kontekście zachowań ekonomicznych, gdyż nawet jeśli większość Polaków wykazuje podobne zachowania, to u ich podstaw leżą inne przyczyny.

Jak wspomniałam wcześniej, omawiana książka stanowi wyjątkową pozycję na polskim rynku wydawniczym jako rozbudowane, ale jednocześnie spójne opracowanie poświęcone problematyce zachowań ekonomicznych Polaków. Książka „Polak w świecie finansów” jest bowiem napisana przystępnym, zrozumiałym językiem, co jednak w żaden sposób nie umniejsza rzetelności i aktualności przedstawionej w niej wiedzy naukowej. Monografia ta może znaleźć czytelnika w szerokim kręgu odbiorców począwszy od studentów psychologii, ekonomii, zarządzania, finansów, poprzez przedsiębiorców, ekonomistów, inwestorów i analityków finansowych. Co bardzo ważne, może też być przydatna dla każdego, kto chce zrozumieć, jakie mechanizmy rządzą naszymi zachowaniami ekonomicznymi i jak podejmować decyzje, byśmy byli z nich zadowoleni. Warto także na koniec wspomnieć, że recenzowana książka została już dość szeroko doceniona zarówno przez profesjonalistów, jak i czytelników. Została między innymi wyróżniona nagrodą „Economicus” wręczaną corocznie przez Dziennik Gazetę Prawną, w kategorii „najlepsza książka szerząca wiedzę ekonomiczną”.